

МІСЦЕ ІННОВАЦІЙ У РОЗВИТКУ КООПЕРАЦІЇ НА СЕЛІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

М. Ф. Бабієнко, к. е. н., професор

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Поглиблено теоретико-методичні та практичні засади інноваційного забезпечення у розвитку кооперації на селі та її вплив на розвиток сільгоспвиробництва України та світі. Доведено, що проблеми продовольчої безпеки завжди були й залишаються глобальними на цій планеті. Особливої ваги вони набувають і для України.

Постановка проблеми. У перспективі важливе місце має бути відведене кооперуванню на селі. Для нарощування продовольчих ресурсів в нашій державі варто взяти на озброєння досвід Англії. Ця країна з населенням 58,3 млн чол., має в обробітку землі лише 6,1 млн га (в Україні понад 30 млн га) і при цьому левову частку продуктів має власних.

Вийти з економічної кризи можливо лише за умови реалізації державної політики, спрямованої на інноваційний розвиток. І в цьому неабияку роль має зіграти кооперування на селі.

Аналіз останніх досліджень. Питання інновацій у розвитку кооперації на селі та її вплив на розвиток сільськогосподарського виробництва в Україні досліджувалися і досліджуються, зокрема, В. В. Зіновчуком, М. Й. Маліком, В. Я. Месель-Веселяком, В. К. Збарським, М. П. Гриценком, В. А. Пулімом, В. О. Паботом та іншими. Незважаючи на це, ряд аспектів цієї актуальної проблеми залишаються недостатньо вивченими і потребують більш глибоких досліджень.

Мета дослідження – довести нагальну потребу інноваційного розвитку кооперації на селі та її вплив на розвиток сільськогосподарського виробництва.

Виклад основного матеріалу. Нам необхідно усвідомити, що на розв'язання проблем продовольчих ресурсів вкрай негативно впливає погіршення природної продуктивності наших ланів, особливо за роки незалежності. В агропромисловому комплексі України відбуваються складні і суперечливі процеси, викликані входженням у ринкову економіку, що значною мірою негативно впливає на розв'язання проблеми продовольчої безпеки, безпеки харчування та якості сільськогосподарської продукції і продуктів харчування.

Зокрема, поки що не вдалося призупинити спад життєвого рівня в світі, і зокрема в Україні, про що наочно свідчать дані таблиці.

Таблиця

Споживання основних продуктів харчування в Україні

*(на одну особу за рік, кг) **

Показник	Рік					Раціональні норми *
	1990	2000	2005	2010	2011	
М'ясо та м'ясопродукти	68,2	32,8	39,1	52,0	51,2	80
Молоко та молочні продукти	373,2	199,1	225,6	206,4	204,9	380
Яйця, шт.	272	166	238	290	310	290
Хлібі хлібопродукти	141,0	124,9	123,5	111,3	110,4	101
Картопля	131,0	135,4	135,6	128,9	139,3	124
Овочі та баштанні культури	102,5	101,7	120,2	143,5	162,8	161
Плоди, ягоди та виноград (без переробки на вино)	47,4	29,3	37,1	48,0	52,6	90
Риба та рибні продукти	17,5	8,4	14,4	15,1	13,4	20
Цукор	50,0	36,8	38,1	37,9	38,5	38
Олія	11,6	9,4	13,5	15,4	13,7	13

* Затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 14.02.2000 р. № 656.

Наведені дані в таблиці свідчать, що населення нашої держави споживає основних продуктів лише в межах 50–70 % фізіологічних норм харчування. І це, насамперед, стосується м'яса і м'ясопродуктів, молока і молочних продуктів, плодів, ягід та винограду.

Пріоритетом державної влади має бути стимулювання виробництва конкурентоспроможної продукції з використанням екологічно безпечних технологій та організація різних форм кооперації. Саме інноваційна спрямованість сьогодні відіграє домінуючу, а можливо і вирішальну роль у визначенні кола учасників конкуренції в майбутньому, оскільки інновації дозволяють створювати стратегічні переваги в цьому. Не менш важливе місце відводиться переходу в сільському господарстві на кооперативні засади.

Нині понад 70 % трудомісткої продукції повсякденного споживання: картоплі, овочів, фруктів, молока та м'яса – виробляється в особистих селянських і фермерських господарствах, які, нажалі, не мають постійно діючих каналів реалізації такої продукції. Як результат – значна частина індивідуально вирошеної сільськогосподарської

продукції, особливо у віддалених від приміської зони селах, згодовується худобі або псується. Частина її потрапляє до кінцевих споживачів, але через посередників, або ж продається селянами на стихійних ринках. В першому варіанті через безвихідь селяни змушені продавати вирощену продукцію за заниженими цінами, основний заробіток від якої отримують не її виробники, а посередники. В іншому варіанті селяни затрачають багато часу, та коштів на транспортування продукції до районних чи обласних центрів, часто реалізуючи її в умовах, що не відповідають нормам.

Існуюча система законодавства про сільськогосподарську кооперацію робить складним завдання її розвитку як неприбуткової організації, особливо у випадку, коли саме кооператив закупає чи приймає у населення сировину для реалізації. Однак, чи не варто замислитися над таким питанням: дійсно, податкові канікули необхідні кооперативам на період у 3–5 років для початківців, тобто у випадку, коли малі сільськогосподарські виробники, об'єднавшись, вирішили спробувати попрацювати як виробничий чи збутовий кооператив. Оскільки вони лише розпочинають, цю форму організаційної праці, варто було би надати їм неприбутковий статус на певний час, але, переважно, з умовою, що вони зможуть спрямовувати інвестиції протягом цього періоду на досягнення життєздатності кооперативу та приведення його до можливості роботи як підприємства-платника податків у майбутньому[5, с. 54].

Про кооперативи, як рятувальний круг для відродження нашого села говориться з перших років незалежності, навіть була розроблена у 2009 році Державна програма розвитку сільської обслуговуючої кооперації, якою передбачалася підтримка селянських об'єднань. У перший рік її реалізації були виділені з бюджету майже 200 млн грн. Але на всіх рівнях державного управління цю важливу справу пустили на самоплив. Чиновники гадали, якщо виділені такі кошти, то на сільських територіях, як гриби після дощу, почнуть виростати кооперативи. У багатьох випадках не знайшлося в селах бажаючих очолити кооператив, не хотіли брати на себе такої відповідальності.

Отже, брак лідерів – одна з головних проблем кооперативного руху. Ще один аспект справи: становлення обслуговуючої кооперації неможливе без розвиненого державного дорадництва. Безумовно, цю місію могли б виконувати обласні і районні сільськогосподарські служби обл.- і райдержадміністрацій, а на рівні держави – Міністерство аграрної політики і продовольства України.

У цьому є з кого приклад брати. У Польщі, Німеччині, Данії та інших країнах дорадники-консультанти допомагають кооператорам і

фермерам у підготовці необхідної документації, угод з переробниками, заготівельниками, радять, куди і по якій ціні краще збувати продукцію тощо. Саме так піднімалася кооперативна цілина на початку ХХ ст. в Канаді, США, Бразилії та інших країнах. Саме завдяки створенню дієвих об'єднань фермерам цих та інших країн вдалося подолати бідність, витримати конкуренцію з монополістами.

Найперше завдання, яке ставить перед собою сільськогосподарська обслуговуюча кооперація (СОК), – подолання бідності серед сільського населення. Місія надзвичайно почесна і відповідальна. Об'єднавшись у кооперативи, селяни зможуть формувати великі партії високоякісної продукції, яку реалізовуватимуть без посередників, напряму. Крім того, вони зможуть налагодити й первинну переробку сировини, створити відповідні умови для її зберігання тощо.

СОКи відкривають двері на зовнішні ринки, як це відбувається, приміром, у Канаді, де фермери – одноосібники експортують свою продукцію напряму через сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. Саме тому подібні об'єднання селян – це форма їхнього економічного самозахисту, спосіб подолання безробіття, бідності, від яких потерпає наше село.

Створення кооперативів – це, мабуть, єдиний надійний шлях покращення стану справ на селі. Нині в Україні діє лише 600 СОК. Найбільше їх на Вінниччині – понад 80. А найменше на Київщині – лише два. Це мізерна кількість для України.

У 2012 р. на третіх Всеукраїнських слуханнях із розвитку обслуговуючої кооперації було схвалено відповідну програму на 2013–2020 роки, якою передбачено щороку створювати не менше 700–800 кооперативів. Для виконання цього потрібні державна підтримка і законодавча база. Як би це сталося в 2020 р. в нас могло б постати 5–5,5 тис. кооперативів на більшості сільських територій, як це стверджує голова Союзу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України Іван Федорович Томич.

В плані законодавства дещо робиться, зокрема, у січні цього року Президент України підписав зміни до Закону «Про сільськогосподарську кооперацію», згідно з якими обслуговуючим кооперативам було надано статус неприбуткових організацій.

Однак норма не діятиме доти, доки не будуть внесені зміни до Податкового кодексу. Річ у тому, що нині з доходів фізичних осіб, у нашому ж випадку – селян, які ведуть господарську діяльність поза кооперативами, стягується податок у розмірі 15 %. Коли ж селянин передає свою продукцію до СОКу, то вимушений додатково сплачувати ще й податок, що накладається на кооператив як на

юридичну особу. На нашу думку необхідно зменшити цей податок до мінімуму або ж ліквідувати зовсім. Адже подвійне оподаткування не сприяє розвитку кооперації. Крім цього, потребують змін Господарський та Цивільний кодекси, Закон «Про бухгалтерський облік та аудит», в яких необхідно врегулювати низку питань, пов'язаних із діяльністю СОКу.

Проте у змінах до Закону «Про сільськогосподарську кооперацію» є й позитивні моменти. Відтепер продукція членів СОКу не вважається власністю останнього, тобто юридично він не виступає посередником між виробником і споживачем продукції, тому й ПДВ на етапі переходу продукції від виробника до кооперативу, відповідно, не вираховується. Це забезпечує безперешкодний рух продукції особистих селянських і фермерських господарств в середині кооперативу, що значно полегшує його діяльність.

Цей закон також містить норму, на підставі якої уряд під час формування держбюджету може виділяти кошти на підтримку СОКів згідно з цільовими програмами. І це, на нашу думку, варте на увагу. Заслужує на особливу увагу і кадрове питання, на якому варто ще раз зупинитися, себто брак підготовлених кадрів цього спрямування. Адже робота в кооперації потребує особливих знань. В зв'язку з такою ситуацією необхідно, щоб наші ВНЗ розпочали підготовку фахівців кооперативного менеджменту.

На Україні маються певні напрацювання з кооперації на селі. Зокрема, кооператив «Західний» на Рівненщині, Тернопільщині кооператив «Ратай», у Чернівецькій області – СОК «Молочний Край», членам якого вдалося збудувати власний молочний завод. Маються напрацювання і на Львівщині. Їх досвід та успіхи переконують селян у тому, що кооперативна форма співпраці дає змогу побороти ціновий диктант переробників, підвищити добробут членів об'єднань.

Враховуючи вище сказане, можна без сумніву стверджувати: майбутнє нашого села – за кооперацією. Без неї розвиток сільських територій неможливий. І тут своє слово має сказати Міністерство аграрної політики і продовольства України, Союз сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України, науковці і освітяни нашої неньки України.

Список використаних джерел

1. Збарський В. К. Організаційно-економічні основи фірми : навч. посіб. / В. К. Збарський та ін. – К. : ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2010. – 642 с.
2. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В. В. Зіновчук. – [2-е вид. доп. і перероблене]. – К. : Логос, 2001. – 380 с.

3. Крисальний О. В. Теоретико-методологічні засади розвитку спеціалізації і сільськогосподарської кооперації в постреформованому аграрному виробництві / О. В. Крисальний // Економіка АПК. – 2007. – № 6. – С. 3–10.
4. Державна цільова економічна програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 червня 2009 р. № 557.
5. Гриценко М. П. Сільськогосподарська кооперація: проблеми, шляхи розв'язання / М. П. Гриценко, М. Й. Малік, В. А. Пулім // Економіка АПК. – 2007. – № 1. – С. 51–58.
6. Розвиток обслуговуючої кооперації в сільському господарстві : монографія / За ред. професора В.Збарського. – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 224 с.